

Aniela Kowalska
(2 października 1905 – 2 grudnia 1997)

Hanna Tadeusiewicz

ANIELA KOWALSKA

(2 października 1905 – 2 grudnia 1997)

Zmarła Aniela Kowalska, z domu Wasilewska, emerytowany profesor Uniwersytetu Łódzkiego, historyk literatury, wychowawca wielu pokoleń polonistów.

Urodziła się w Łodzi, w rodzinie potomków szlacheckiego rodu, osiadłej w podkutnowskim majątku Chruścinek; była najmłodszą z trzech córek. Lata 1914–1918 spędzili Wasilewscy w Smoleńsku. Po wojnie Aniela uczyła się w prywatnym Humanistycznym Gimnazjum Heleny Mikłaszewskiej w Łodzi, gdzie w r. 1925 uzyskała maturę i w tymże roku podjęła studia polonistyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim, zakończone w 1930 roku. Od grudnia 1930 do marca 1931 mieszkała w Warszawie i słuchała wykładów – m.in. prof. Władysława Tatarkiewicza – na Uniwersytecie. W roku 1931 otrzymała na UJ, na podstawie rozprawy pt. *Mikołaj Krzysztof Radziwiłł Sierotka i jego peregrynacja do Ziemi Świętej i Egiptu*, stopień doktora filozofii. Zmodyfikowany tekst dysertacji, ogłoszony w 1939 r. na łamach „Prac Polonistycznych” (seria 3), zapoczątkował publikacje naukowe młodej polonistki. W roku 1932, już jako żona prawnika Rajmunda Kowalskiego, związała się z Łodzią, gdzie przyjęła posadę nauczycielki języka polskiego w Państwowej Szkole Przemysłu Artystycznego dla dziewcząt. Pracę przerwał wybuch wojny. W grudniu 1939 Kowalska przeniosła się do Warszawy, gdzie spędziła okupację i przeżyła Powstanie Warszawskie z dwojgiem małych dzieci. W czasie wojny uczestniczyła w tajnym nauczaniu. Po wyzwoleniu wróciła do Łodzi, podejmując od września 1945 pracę w szkolnictwie średnim. W nowo powstałym Uniwersytecie Łódzkim Kowalska studiowała w latach 1945–1948 psychologię, także w tej specjalności uzyskując – drugi już w swoim życiu – doktorat. W latach 1948–1949 pełniła funkcję referenta do prac naukowo-badawczych w Miejskiej Poradni Psychologicznej, a w latach 1949–1950 była zatrudniona w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi. Swym zainteresowaniom literackim Kowalska dała wyraz będąc od połowy r. 1945 członkiem Komitetu Redakcyjnego „Prac Polonistycznych” – organu Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza (zaangażowała ją Stefania Skwarczyńska). Dla tego periodyku opracowała wraz z Janem Trzynadłowskim *Diariusz kultury łódzkiej* za lata 1939–1945, następnie za rok 1946 i za rok 1947 (seria 4 <1940/46>, seria 5 <1947>, seria 6 <1948>). U progu swej redaktorskiej działalności w „Pracach Polonistycznych” (redaktorem była do 1976 r.) ogłosiła w r. 1946 na łamach pisma (seria 4) rozprawkę *Człowiek i morze w twórczości Conrada-Korzeniowskiego*, sygnalizującą jej zainteresowania tym pisarzem; trzy lata później, także

w „Pracach Polonistycznych” (seria 7 <1949>) ukazały się obszernie rozważania Kowalskiej zatytułowane *Wkręgu zagadnień rzemiosła pisarskiego Josepha Conrada*. W roku 1951 Kowalska rozpoczęła pracę na stanowisku starszego asystenta w Katedrze Teorii Literatury Uniwersytetu Łódzkiego (prof. Skwarczyńska prosiła rektora o etat adiunkta dla „podwójnego” doktora), wiążąc się odtąd na stałe z łódzką uczelnią. Na Wydziale Filologicznym wykładała literaturę polską XIX i XX w. dla polonistów i bibliotekoznawców, także literaturę powszechną, oraz prowadziła cieszące się dużą popularnością wśród studentów seminaria magisterskie i doktorskie z tego zakresu; mam zaszczyt być magistrantką (1963) i doktorantką (1970) Pani Profesor. W Uniwersytecie Łódzkim

Aniela Kowalska

przeszła kolejne szczeble kariery naukowej – w 1955 r. została mianowana docentem, w 1969 r. profesorem nadzwyczajnym (uzwyczażnienia nie doczekała). Od roku 1966 Kowalska kierowała Zakładem Literatury Polskiej XX wieku, a od 1973 – Zakładem Literatury Współczesnej w Instytucie Filologii Polskiej. Organizowała międzywydziałowe posiedzenia naukowe z udziałem profesorów Uniwersytetu Łódzkiego i Uniwersytetu Warszawskiego, na które zapraszała też najzdolniejszych studentów piątego roku polonistyki. Była aktywnym członkiem Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, w latach 1965–1975 przewodniczyła Komisji Historii Literatury Wydziału I – Językoznawstwa, Nauki o Literaturze i Filozofii – ŁTN. Z dniem 30 IX 1975 przeszła na emeryturę, ale jeszcze do 1988 r. była zatrudniona na Wydziale Filologicznym na części etatu. W roku 1976, w związku z ukończeniem 70 lat, poświęcono jubilatce kolejną serię „Prac Polonistycznych”.

Zainteresowania naukowe Anieli Kowalskiej, które zaowocowały ogłoszeniem na przestrzeni lat 1939–1997 ponad 80 publikacji, w tym 11 książek, koncentrowały się głównie na piśmiennictwie polskim XIX i XX stulecia, choć w jej dorobku są też pozycje dotyczące wcześniejszych epok, np. renesansowego pisarza politycznego Andrzeja Frycza Modrzewskiego (Warszawa 1947) czy Marka Aureliusza i jego *Rozmyślań* w literaturze polskiej („Prace

Polonistyczne” seria 5). W roku 1951 zamieściła na łamach „Prac Polonistycznych” obszerną rozprawę pt. *O felietonie „Gazety Warszawskiej” z lat 1816–1820* (seria 9), a w r. 1956 artykuł „Świstek krytyczny” Potockiego a „Wiadomości Brukowe” (seria 12), następnie zaś opublikowała trzy książki: „*Momus*” Alojzego Żółkowskiego, 1820–1821. *Karta z dziejów prasy i sceny warszawskiej* (Warszawa 1956), *Warszawa literacka w okresie przelomu kulturalnego 1815–1822* (Warszawa 1961) oraz *Mochnicki i Lelewel, współtwórcy życia umysłowego Warszawy i kraju. 1825–1830* (Warszawa 1971). W sferze jej zainteresowań badawczych pozostawali także pisarze obcy, m.in. Bowring, którego twórczość przekładową analizowała (*John Bowring – tłumacz i propagator literatury polskiej w Anglii*, Warszawa 1965), oraz Camus („*Dzuma*” Alberta Camusa, Warszawa 1968). Wiele uwagi poświęciła pisarstwu Conrada-Korzeniowskiego, ogłosiła kilka artykułów o nim w periodykach naukowych („*Biuletyn ŁTN*”, „*Miesięcznik Literacki*”, „*Prace Polonistyczne*”, „*Zeszyty Naukowe UŁ*”), gromadząc w ten sposób materiały do dwu książek: *Conrad 1896–1900. Strategia wrażeń i refleksji w narracjach Marlowa* (Łódź 1973) oraz *Conrad i Gombrowicz w walce o swoją wybitność* (Warszawa 1986). Kowalska nadto pozostawiła cenne szkice traktujące m.in. o *Wyprawie do Ameryki* Wiktora Dłużniewskiego, *Mojej córeczce* Tadeusza Różewicza, felietonach Ludwika Krzywickiego, *Czarnych i białych kwiatach* Cypriana Norwida, *Powozie złamanym* Juliana Ursyna Niemcewicza, publicystyce Krystyna Lacha-Szyrmy, poezji Anny Świrszczyńskiej. Nie doczekała druku tekstu złożonego w Łódzkim Towarzystwie Naukowym – wspomnień pt. *Moje dwa Uniwersytety (Jagielloński i Łódzki)* – już po jej śmierci ukazał się on w tomie *Moja droga do nauki* (Łódź 1997). Zmarła w Warszawie po krótkiej chorobie, przeżywszy 92 lata. Pochowano Panią Profesor Anielę Kowalską 9 XII 1997 na Cmentarzu Powązkowskim.

Różnorodność tematyki, rzetelność badawcza i obfitość naukowych dociekań Anieli Kowalskiej stanowią znaczący wkład w polską naukę o literaturze. Za zasługi dla Uniwersytetu Łódzkiego i w ogóle dla nauki została Pani Profesor uhonorowana w 1971 r. Złotą Odznaką Uniwersytetu Łódzkiego i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Hanna Tadeusiewicz